

Dr. Ágúst Einarsson rektor

Erindi á 10 ára afmæli samtakanna *Gróður fyrir fólk í Landnámi Ingólfs* 12. apríl 2007

Æskan og uppgræðsla – hvað nú?

Frú Vigdís Finnbogadóttir, umhverfisráðherra, borgarstjóri, góðir gestir

Uppgræðsla landsins með aðstoð æskunnar næst einkum á þrennan hátt:

- Í fyrsta lagi í gegnum skólakerfið, þ.e. með fræðslu um uppgræðslu og kosti hennar og skuldbindingar okkar kynslóðar gagnvart komandi kynslóðum.
- Í öðru lagi í gegnum breytt viðhorf í samfélaginu þar sem stefnubreyting gagnvart umhverfi kemur fram í stjórnámum og öflugum talsmönnum nýrra viðhorfa.
- Í þriðja lagi í gegnum breytta hegðun æskunnar, nýtingu hennar á tölvu og Netinu, hinum nýju verkfærum mannsins, önnur lífsgildi og samþættingu lífs og náttúru.

Þessi þrjú atriði eru ekki einföld eða fljótvirk. Breytingar í skólakerfinu taka langan tíma. Það er auðvelt að segja: Aukum endilega kennslu um umhverfismál enn frekar en hvað á þá að minnka í námskránni?

Breytt viðhorf í stjórnámum taka einnig langan tíma. Við vorum ekki í fararbroddi í baráttunni fyrir Kyótó-bókuninni og þeirri hugmyndafræði á sínum tíma. Enn spyrjum við alltaf á alþjóðvísu: Hvað er í þessu fyrir okkur Íslendinga? Hvað högnumst við á þessu? Hverju þarf að breyta til að við högnumst aðeins meira? Við spyrjum aldrei: Hvað getum við lagt til betri framtíðar mannsins? Hið skammarlega framlag okkar til þróunarmála er ágætt dæmi um sérgæsku okkar.

Þriðji þátturinn um breytta hegðun ungs fólks í breyttum heimi veit ég of lítið um til að þekkja hvaða afleiðingar hefur. Hitt veit ég vel að sérhver ný kynslóð finnst ekki mikið til um framgöngu kynslóðarinnar á undan og það oft með réttu.

Við hreykjum okkur oft. Við erum með stærsta jökul í Evrópu, stærsta þjóðgarð í Evrópu en við eigum líka stærstu eyðimörk í Evrópu eins og stofnandi okkar, Gróðurs fyrir fólk í landnámi Ingólfs, Ingvi Þorsteinsson orðaði á sínum tíma. Við í Gróðri fyrir fólk reynum með uppgræðslu að endurheimta landið og koma því aftur í byggð, gróðurlega byggð svo það geti bjargað sér. Við erum að reyna að breyta eyðimörk í gróðurmörk. Hvað verður á þessari gróðurmörk ræður náttúran sjálf.

Við erum eins og ljósmóðir sem gerir ekkert annað en að hjálpa nýjum einstaklingi í lífið. Ljósmóðirin elur ekki barnið upp, kennir því ekkert og heldur ekki utan um það nema fyrsta klukku tímann. Samt getur starf hennar varðað líf eða dauða þessa nýja einstaklings. Við í Gróðri fyrir fólk erum ljósmæður; stundum náum við árangri, stundum ekki.

Okkar barátta er ekki forgangsverkefni stjórn mála enda er smáaurum varið í þetta á ári hverju. Við erum með aðeins einn starfsmann og veltan er einungis nokkrir tugir milljóna. Þó er þetta starf eitt það mikilvægasta sem hægt er að vinna því landið er að fjúka á haf út. Við höfum vissulega farið illa með þessa Guðsgjöf. Til allra hamingju eru líka aðrir að sinna þessu verkefni, líka opinberir aðilar, eins og Landgræðslan.

Landið okkar er stórt, 100.000 ferkílómetrar, en það er miklu stærra en við gerum okkur grein fyrir. Á höfuðborgarsvæðinu búa 63% þjóðarinnar á aðeins 1.000 ferkílómetrum. Þannig búa rétt um 2/3 hlutar þjóðarinnar á 1% af flatarmáli landsins og 1/3 hefur 99% fyrir sig. Það er nær einsdæmi meðal hinna 200 landa heims. Ég skoðaði sérstaklega búsetu í hinum 200 löndum því mér fannst þetta svo merkilegt. Auk þess er 24% af Íslandi á svæði undir 200 metrum yfir sjávarmáli. Þessu til viðbótar eru 18% landsins á svæði milli 200 og 400 metra. Þessi svæði eru góð byggingalönd. Það er einnig einungis búið að rækta 8% af ræktanlegu landi.

Landið okkar er því óbyggt, ekki aðeins eyðimörk gróðurfarslega séð, heldur líka hvað varðar fólk. Fáum við að halda og viljum við halda þessu ágæta landi aðeins fyrir okkur? Hér geta milljónir manns búið og það í heimi sem vantar svæði til að búa á. Hér er nóg til af mjög góðu byggingarlandi. Það er nóg til af vatni og það er nóg til af orku. Þetta eru þrjár dýrmætustu auðlindir framtíðarinnar, byggingarland, vatn og orka og við gerum okkur enga grein fyrir þessum miklu náttúrlegu auðæfum sem við höfum allt í kringum okkur. Ég vona að æska þess lands ráðstafi þessum Guðsgjöfum til alls heimsins, ekki aðeins til sérgæsku og sérhagsmuna okkar eins og mín kynslóð hefur gert og gerir.

Við erum að upplifa einstaka tíma, byltingu í atvinnuháttum. Síðasta atvinnuháttabyltingin var fyrir um 200 árum á tímabilinu 1775 til 1815 á einungis 40 árum en þá var gufuaflíð beislað í iðnaðarframleiðslu og iðnbyltingin hófst. Þá var bandaríska byltingin 1776 og sú franska 1789 sem breyttu heiminum. Þá var Napóleonstíminn sem breytti samfélagi manna. Þá byggðust upp borgir og borgarastéttin tók völdin af kóngum og aðalsmönnum.

Upp úr 1750 gerðist það að önnur orka en vöðvaorka manna og dýra varð ráðandi í samfélagi mannsins. Maðurinn hefur lifað í 12.000 ár á jörðinni í skipulögðum samfélögum og í 11.750 ár af þeim tíma hefur hann nær eingöngu barist við að ná sér í fæðu, halda á sér hita og fjölga sér. Fullnæging þessara þriggja frumþarfa mannsins breyttust fyrir 250 árum, þegar utanaðkomandi orka hélt innreið sína.

Við erum að upplifa álíka byltingu frá 1985 til 2025. Árið 1989 féll múrinn og Evrópa gerbreyttist. Tölvun og Netið eru nú aðalverkfæri mannlegra athafna, líftækni og erfðavísindi eru í hraðferð framfara, alþjóðleg hryðjuverk marka umgjörð stjórnmála nútímans og skapandi atvinnugreinar byggðar á menningu og einkum listum eru að taka við af þjónustu- og iðnaðarframleiðslu sem mikilvægustu atvinnugreinar framtíðarinnar.

Við erum í miðju þessa tímabils því það eru enn 18 ár til 2025. Við þekkjum vel sögu Íslendinga frá 870 til reyndar 1900 því orkan kom ekki inn í okkar samfélag fyrr en þá, 150 ára seinna en hjá nágrannaþjóðunum. Landið var eyðimörk um 1900 og ekki höfum við enn nýtt mikið af iðnbyltingunni og orkunni til að bæta landið. Við eða mín kynslóð vinnum ekki úr þessum breytingum en það gera börnin mín og barnabörnin.

Það er hægt að græða upp landið í margs konar skilningi, eitt er að endurheimta gróður, eins og við gerum í Gróðri fyrir fólk, annað að græða upp samkennd og hið þriðja að gera eitthvað í því að láta gott af sér leiða fyrir aðra.

Það er merkilegt að nær öll trúarbrögð heims kenna nágrannakærleika og virðingu fyrir öðrum þótt saga mannsins einkennist síður en svo af þessum viðhorfum. Það er óskemmtileg staðreynd í sögu mannsins að flestar tækniframfarir hafa nær alltaf tengst hernaði. Núna eru hins vegar tímamót.

Við fæðingu Krists fyrir um 2000 árum bjuggu 130 milljónir manns á jörðinni. Árið 1900 eða fyrir rétt um 100 árum voru jarðarbúar 1,3 milljarðar. Núna 2007 eru þeir 6,3 milljarðar og fjölgaði um 5 milljarða á síðustu 100 árum og eftir 20 ár verða jarðarbúar 8,3 milljarðar eða 2 milljörðum fleiri en nú. Hvernig ætlum við að fæða allt þetta fólk, svala þorsta þess og búa því lífvænleg lífsskilyrði og það í heimi þar sem þegar búa rúmir 2 milljarðar manns í sárri fátækt og tugir milljóna deyja úr hungri á ári hverju? Ég veit það ekki og er ekki einn um það.

Ég veit þó að lykillinn að lausninni er í gegnum meiri nágrannakærleika, meiri virðingu fyrir náttúrunni, meiri menntun, einkum kvenna í þróunarlöndunum, betri þekkingu á menningu, sérstaklega menningu

annarra þjóða, og í því að við frammar öllum fyrri kynslóðum skuldum framtíðinni því við höfum tekið ótæpilega út af innstæðum náttúrunnar. Innstæður náttúrunnar eru ekki þinglesin eign okkar kynslóðar. Náttúran er ekki heldur endalaus uppspretta, eins og við þekkjum vel sem eyddum landinu á nokkrum öldum. Þegar fólksfjölgunin og tækninýjungarnar eru hafðar í huga er ekkert víst að þessi örliðli punktur í alheiminum, jörðin okkar, ráði við framtíðina.

Ef við sýnum ekki landinu og náttúrunni þá nærgætni sem þarf er ekki víst að landið og náttúran geti sýnt okkur nærgætni þegar við þurfum á því að halda.

Þakka ykkur fyrir